Työ- ja elinkeinoministeriö KOKOUSRAPORTTI TEM2015-00259

TMO Koskela Akseli(TEM) 27.07.2015

Asia
EU; Epävirallinen kilpailukykyneuvosto 20.-21.7.2015

Kokous
20.07.2015 - 21.07.2015

Epävirallisen kilpailukykyneuvoston sisämarkkinapolitiikan osuudessa käsiteltiin maailmanlaajuista kilpailua, sääntely-yhteistyötä ja EU:n sisämarkkinoiden tulevia hankkeita. Sisämarkkinaintegraation prioriteetteja ovat digitaaliset palvelut kuten telekommunikaatio, rahoituspalvelut, pääomamarkkinat ja verkostotoimialat. Tulevan sisämarkkinastrategian teemoista komissaari Bienkowska nosti keskusteluun vastavuoroisen tunnustamisen, palvelumarkkinoiden prioriteettisektorit, jakamistalouden mahdollisen sääntelytarpeen, rikkomusmenettelyiden tehostamistarpeen, IPR-järjestelmän paremman hyödyntämisen, julkisten hankintojen tehostamisen sekä tekijänoikeuksien ja AV-palveluiden sääntelyn kehittämisen.

Tutkimuspolitiikan osuudessa keskityttiin kahteen Luxemburgin puheenjohtajakauden prioriteettiin eli tutkimusetiikan ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen eurooppalaisella tutkimusalueella (ERA). Tutkimusetiikan merkitystä korostettiin, mutta jäsenmaiden kannoissa oli eroa siitä, tulisiko asiaa edistää EU-tason vai pääosin kansallisen tason toimin. Luxemburgin tavoitteena on laatia tutkimusetiikasta neuvoston päätelmät, jotka hyväksyttäisiin kilpailukykyneuvostossa joulukuussa 2015. Tasa-arvon suhteen kehitys on ollut vaatimatonta ja keskustelu tasa-arvosta osoitti, että jäsenmaat korostavat ensi sijassa erilaisia kansallisia säädöksiä, strategioita tai muita keinoja tasa-arvon edistämiseksi. Jäsenmailla on erilaisia käytäntöjä kiintiöiden käytöstä, jotkut maat suhtautuvat niihin varauksellisesti.

Epävirallisen kilpailukykyministerikokouksen sisämarkkinaosion ensimmäisen osan teemana oli: ”Rajat ylittävä kaupankäynti. Kilpailua maailmanlaajuisesti. Mitä EU voi tehdä sinun hyväksesi.”

Sisämarkkinaosion yleiskeskustelu; alustukset ja puheenvuorot

Satelliittipalveluja tuottavan yrityksen (SES Satellite Company) pääjohtaja Karim Michel Sabagh toi esille vakaan eurooppalaisen sääntelyn tärkeyden alalle, jonka investoinnit ovat pitkäjänteisiä. Satelliittitoiminta on vahvasti säänneltyä kaikkialla siihen liittyvien turvallisuusriskejä. TV- ja audiovisuaalipalveluja koskevaan direktiiviin sisältyvä alkuperämaaperiaate on ollut keskeinen tekijä satelliitti-tv-toiminnan kehitykselle Euroopassa ja siitä voi ottaa mallia muullakin sektoreilla.

Entinen komissaari ja entinen WTO:n pääjohtaja Pascal Lamy painotti palveluiden sisämarkkinoiden olevan välttämätön edellytys EU:n ja USA:n talouskasvun tasoittamiseksi. Sisämarkkinoiden

yhdentymisen prioriteetteja ovat digitaaliset palvelut kuten telekommunikaatio, rahoituspalvelut, pääomamarkkinat ja verkostotoimialat. Ylhäältä tapahtuvan harmonisoinnin sijaan tulisi kokeilla dynaamisempaa vapaaehtoisesti syntyvää yhdenmukaistamista. Globaalilla tasolla sääntely-yhteistyö on väistämätöntä ja EU:n tulisi mukauttaa sääntelyagenda ajankohtaisiin kansainvälisiin prosesseihin kuten TTIP-neuvotteluiden agendaan. EU:lla on oltava yhteinen tahto, jota ajetaan, muutoin aloite siirtyy USA:lle ja Kiinalle. Kaikessa on huomioitava rakenteiden uudistamisen aiheuttama sopeutumisen tuska ja negatiiviset vaikutukset. Näitä on tarvittaessa lievennettävä myös EU-rahoituksella.

Komission politiikkatutkimuskeskuksen CEPSin johtaja Ann Mettler puhui vahvasti tarpeesta ottaa huomioon palveluistumisen ja digitalisaation haaste. Heikko palvelualojen tuottavuus on taakka kaikelle elinkeinotoiminnalle. EU-yritysten digitaaliset valmiudet ovat huolestuttavan heikkoja ja asiakaslähtöisyyteen on herätty hitaasti. Yritysten on ymmärrettävä paremmin tuotteiden ja kuluttajien vuorovaikutusta - T&K-panostus ei ole enää yhtä ratkaisevaa. Globaalit markkinat ovat yhä pienempien yritysten saavutettavissa. Tärkeitä mahdollisuuksia ovat tuotannon palautuminen Eurooppaan, vaikeasti kopioitavien innovaatioiden luominen, korkeaa osaamista vaativien työpaikkojen luominen ja keskittyminen uusiin avainteknologioiden kehittämiseen. Sisämarkkinoilla on kaikessa tässä avainrooli.

Luxemburgilainen pääomasijoittaja ja yrittäjä Gerard Lopez muistutti Euroopan olevan edelleen vain joukko valtioita, kun sitä vertaa USA:n ja Kiinan rooliin maailmantaloudessa. EU:n päätöksenteon heikkoutena on poliittisen vastuun välillisyys. Tulevaisuudessa menestyminen edellyttää pitkän tähtäyksen rakenteellista yhdentymistä, mutta myös pragmaattisia toimia pääomamarkkinoiden eurooppalaistamiseksi ja huippuyliopistojen luomiseksi. Eurooppalaisten pitäisi olla myös aktiivisempia sijoittajia EU:n ulkopuolella. Yrittäjyyshenkeä tulisi luoda jo nuorimmille koululaisille.
Komissaari Bienkowska käytti pitkän puheenvuoron, joka käsitteli jo annettuja komission aloitteita kuten esitystä pääomamarkkinaunioniksi ja digitaalisia sisämarkkinoita koskevaa tiedonantoa sekä tulevia toimenpiteitä. Tulevan sisämarkkinastrategian teemoista Bienkowska mainitsi vastavuoroisen tunnustamisen, palvelumarkkinoiden prioriteettisektorit, jakamistalouden mahdollisen sääntelytarpeen, rikkomusmenettelyiden tehostamistarpeen, IPR-järjestelmän paremman hyödyntämisen, julkisten hankintojen tehostamisen sekä tekijänoikeuksien ja AV-palveluiden sääntelyn kehittämisen. Teollisuuspolitiikan osalta tärkeää on investointisuunnitelman toimeenpano, globaalien arvoketjujen haltuunotto, kansainvälisen palvelukaupan esteiden poistaminen, kiertotalouden edistäminen sekä yritysten hallinnollisen taakan keventäminen edelleen.

Alustusten jälkeen puheenvuoron käytti viiden maan edustajat.
UK korosti palveluiden keskeistä asemaa EU:n kilpailukyvyn nostamisessa. Keinona voisi olla lähtömaaperiaatteen soveltaminen nykyistä paremmin. Kilpailukykyneuvoston pitäisi tehdä konkreettisia päätöksiä yritysten sääntelytaakan keventämiseksi ja kiinnittää nykyistä enemmän huomiota kansainväliseen agendaan.
DE toivoi energiapolitiikan ja digitaalisen talouden keskeistä merkitystä. Kilpailukykyneuvoston tulisi ottaa sektorineuvostoja strategisempi ote näistä teemoista. Palveluiden osalta toi esiin näkemyksen, jonka mukaan palveluiden iso rooli perustuu kuitenkin perimmältään teollisten tuotteiden kauppaa. Digitaalisen talouden osalta ei pidä olla naiivi ja luottaa kilpailuvalvonnan turvaavan eurooppalaisten yritysten asemaa.
EE korosti digitalisaation avainroolia ja toivoi sisämarkkinastrategialta kunnianhimoa ja pragmaattisuutta. Yritysten kasvua tuetaan sen mukaan parhaiten parantamalla ja keventämällä sääntely-ympäristöä. Belgian peräänkuulutti positiivisempaa asennetta ja muistutti, että kaikki sääntely ei ole pahasta. Luxemburg muistutti kaltaisensa maan olevan täysin riippuvainen ulkomaalaisista investoinneista ja muiden maiden markkinoiden avoimuudesta. Monille pk-yrityksille on käytännössä mahdotonta selvitä 28 maan lainsäädäntöjen eroista.

Sisämarkkinaministereiden väliset pienryhmät ja lounaskeskustelu

Ministerit kävivät keskusteluja jakautuneena kahteen ryhmään. Suomi osallistui ensimmäiseen ryhmään, jossa keskusteltiin sääntelijöiden ja sääntelyn kohteena olevien yritysten keskenään erilaisten näkökulmien yhteensovittamisesta. Toisessa ryhmässä tarkasteltiin OECD:n kehittämiä skenaarioita globaalin toimintaympäristön kehittymisestä ja pohdittiin niiden vaikutuksia EU:n kilpailukykypolitiikkaan. Ensimmäisen ryhmän moderaattori pyrki löytämään erilaisia esimerkkejä lähinnä yritysten kokemista ongelmista ja niiden kautta osoittamaan, että asiat näyttävät ja sääntelyn merkitys koetaan yrityksissä eri tavoin kuin sääntelystä vastaavien poliitikkojen ja virkamiesten taholla. Keskustelussa nousi konkreettisesti esille se, että yritykset tarvitsevat yhteismarkkinat varmistavaa sääntelyä, mutta jäsenvaltiot toteuttavat käytännössä yhteismarkkinoita haittaavaa sääntelyä siksi, että direktiivien kansallinen tulkinta ja erilaiset kansalliset intressit johtavat sääntelynäkökulmasta vähäisiin mutta yrityksille aivan ratkaiseviin eroihin kansallisissa määräyksissä. Yritysnäkökulmasta minimiharmonisointi ei siksi välttämättä ole harmonisointia lainkaan. Jäsenvaltioiden taholta myönnettiin yleisesti, että aivan konkreettinen ongelma ovat erilaiset sääntelypakettien viimeistelyssä tehtävät kompromissit, joissa kiinnitetään huomiota eri toimijoiden (jäsenvaltiot, neuvosto, parlamentti) neuvotteluasemaan ja haetaan ratkaisuja, joissa kukaan ei selkeästi leimautuisi häviäjäksi. Tällöin on merkittävä riski saada tuloksena sääntelyä, jonka todellista tarkoitusta ja sisältöä kukaan ei ymmärrä.

Ministerikokouksen työlounaalla keskusteltiin kilpailukykyneuvoston työskentelytapojen kehittämisestä. Keskustelu jäi erittäin yleiselle tasolle, koska jäsenvaltiot olivat pääsääntöisesti edustautuneina virkamiestasolla, eikä valmiutta konkreettisiin esityksiin tai niistä keskusteluun ollut. Yleisesti kannatettiin puheenjohtajamaan esitystä EU:n kilpailukykyisyyden arvioinnista jokaisessa kokouksessa ja yhdenmukaisin mittarein. Komissaari Bienkowska lupasi tällaisen arvioin syksyn kilpailukykyneuvoston agendalle. Lisäksi toivottiin konkreettisempia ja päätösasioihin painottuvia esityslistoja erilaisten julkilausumien ja yleiskeskustelujen sijasta.

Tutkimusetiikka

Tutkimusetiikkaa koskevassa keskustelussa oli tarkoitus hakea yhteisiä näkemyksiä siitä, millaisia ohjeita, päätöksentekoa tai muita menettelyjä tarvitaan vastuulliseen ja eettiseen tutkimustoimintaan eurooppalaisella tutkimusalueella. Pj:n mukaan tavoitteena on lisätä yhteiskunnan luottamusta tutkimustoimintaan proaktiivisen ja harmonisoidun lähestymistavan avulla Euroopassa.

Komissaari Moedas korosti tutkimusetiikan olevan ennakkoehto avoimelle tieteelle, avoimelle innovoinnille ja avoimelle tutkimusyhteistyölle muun maailman kanssa. Vaikka tutkimusvilppi on harvinainen ilmiö, sitä voivat aiheuttaa mm. tilastojen vääristely, vertaisarviointisysteemin heikkoudet ja tutkijoiden julkaisupaineet. Asiassa ei pelkkä itsesääntely riitä. Tarvittaisiin kannusteita sekä yksilöiden ja organisaatioiden tasolla että vertaisarvioinneissa. Komissaarin mielestä tarvitaan kansallisten toimien tueksi yhteinen nimittäjä EU:n tasolla ja sitä varten tulisi käynnistää uusi poliittinen prosessi.

Kutsuttuina alustajina olivat tohtori Maura Hiney (Health Research Board, Irlanti) ja professori Julian Kinderlerer (University of Cape Town & University of Technology, Delft). Molemmat alustajat toivat asiaan erittäin moniulotteisen ja mielenkiintoisen taustoituksen myös konkreettisten tapausten kuvaamisen kautta. Toimenpiteinä Hiney korosti erityisesti laadun korostamista tutkimusrahoituksessa, tutkimusdatan avointa saatavuutta sekä Euroopan tasoista koulutusta. Kinderlerer piti tarpeellisena eurooppalaisia käytännesääntöjä (code of conduct), joissa tulisi myös huomioida tutkimusyhteistyö yritysten kanssa. Kinderlerer piti erikoisena sitä, että esim. EU-

rahoitteisista maiden tai laitosten välisistä T&I-hankkeista tehdään taloudelliset tarkastukset (audit), mutta ei tieteellisiä tarkastuksia.

Keskustelussa jäsenmaat jakoivat tutkimusetiikkaan liittyvät huolet. Jotkut jäsenmaat kannattivat selkeämmin EU-tason toimia, toiset taas kansallisiin menettelyihin ja käytäntöihin perustuvaa etenemistä. Monessa maassa on oma kansallinen järjestely (esim. komitea, code of conduct, jne.) ja toimenpiteissä olisi parempi tukeutua bottom up -lähestymistapaan, missä korostetaan yksilöiden tai organisaatioiden vastuuta ja kansallisten toimijoiden yhteistyötä. Silti EU-tasoinen yhteinen ymmärrys asiasta on tarpeen. Puheenvuoroissa esitettiin asian edistämiseksi erilaisia keinoja, kuten käytännesääntöjä (code of conduct/code of practice), seuranta- ja arviointimenettelyjen kehittäminen, parhaiden käytäntöjen vaihtaminen, Horisontti 2020 -ohjelman mallin seuraaminen, tietoisuuden lisääminen, koulutus ja kapasiteetin rakentaminen, siirtyminen määrän korostamisesta laadun korostamiseen. Tutkimuksen ja menetelmien ja datan avoimen saatavuuden merkitystä myös korostettiin. Muistutettiin, että asialla on joskus myös juridinen puoli. Erityinen kysymys on asian huomioon ottaminen julkisen ja yksityisen sektorin yhdessä rahoittamissa hankkeissa. Tutkimusetiikka (research integrity) ei saa kuitenkaan estää elinkeinoelämän osallistumista tutkimushankkeisiin eikä pidä unohtaa toiminnan yksinkertaistamistavoitteita yleensä. FI tuki yhteisen puitteen (framework) laatimista, mutta korosti yksilön, tutkimuslaitosten sekä tutkimuksen rahoittajien roolia. Lisäksi tarvitaan mm. kansallista ohjeistusta hyvän tieteellisen käytännön edistämisessä.

Puheenjohtaja totesi keskustelun yhteenvetona, että yhteisten harmonisoitujen ohjeiden laatiminen yksilön ja organisaatioiden tasolla ja arviointeihin on tarpeen, mutta huomioiden kansalliset menettelyt. Puheenjohtaja nosti myös esille vertaisoppimisen ja koulutuksen merkityksen. Tarkoitus on jatkaa keskustelua syys-lokakuun vaihteen kilpailukykyneuvostossa ja laatia neuvoston päätelmät joulukuun kilpailukykyneuvostossa 2015.

Tasa-arvo tutkimustoiminnassa

Sukupuolten tasa-arvoa tutkimussektorilla koskevan keskustelun tarkoituksena oli hakea näkemyksiä siitä, millaisin toimin tasa-arvoa tulisi edistää poliittisella ja institutionaalisella tasolla tai rahoituksen keinoin. Puheenjohtaja totesi asian olevan LX:n pj-kauden prioriteetti (jälleen), koska kehitystä ei ole riittävästi tapahtunut viimeisen 10 vuoden aikana. Tarvitaan todellista muutosta organisaatioissa, erityisesti johto- ja hallintotehtävissä.
Komissaari Moedas viittasi samoin heikkoon kehitykseen ja korosti tarvetta kulttuurin ja ajattelutapojen muutokseen. Komissaari totesi, että maiden välillä on merkittäviä eroja ja nosti esille Pohjoismaat hyvänä esimerkkinä. Komissaarin mukaan tasa-arvon huomioon ottaminen tarkoittaa parempaa tiedettä ja parempia innovaatioita. Asialle on tehtävä jotain ja erityisesti professorien ja laitosten johtajien tehtävissä tasa-arvon tulee toteutua huomattavasti paremmin.
Kutsuttuna alustajana johtaja Beate Scholz (Scholz – consulting training coaching, DE) pohti asian taustalla olevia ongelmia ja mahdollisia ratkaisuja, joista nosti esille erityisesti työelämän joustojen, avointen rekrytointimenettelyjen sekä seurannan merkityksen. Pääjohtaja Alain Fuchs (CNRS, FR) esitteli tutkimuslaitoksen näkökulmaa ja korosti johtajien koulutuksen merkitystä.
Keskustelussa kävi ilmi, että useassa jäsenmaassa tasa-arvoasiasta on kansallisia säädöksiä, strategioita tai muita ohjeita. Asian edistämiseksi ehdotettiin mm. tietoisuuden lisäämistä, koulutusta, tasa-arvo-ohjelmia, palkintoja, taloudellisia kannusteita, vastavuoroista oppimista, asenteiden ja kulttuurin muutosta, tarkempaa seurantaa ja tavoitteiden asettamista, tasa-arvon valtavirtaistamista, joskus jopa positiivista diskriminointia. Helsinki-ryhmän (Helsinki Group on Gender in Research and Innovation) työtä pidettiin hyvänä. Kiintiöiden käytön suhteen jäsenmaiden toimet eroavat. Joissakin jäsenmaissa kiintiöt ovat käytössä ja joissakin ei, ja jotkut jäsenmaat suhtautuivat varauksellisesti kiintiöiden käyttöön. Suomi korosti kansallisen lainsäädännön ja muun ohjeistuksen ensisijaista merkitystä.

Naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua tutkimustoiminnassa voidaan edistää myös esimerkiksi tuomalla tasa-arvokysymykset läpäisyperiaatteella julkisten tutkimusorganisaatioiden ohjaukseen.
Puheenjohtaja korosti johtopäätöksissään, että tasa-arvoasia tulee sisällyttää kansallisiin ERA-toimintasuunnitelmiin, tieteellisen laadun tulee kuitenkin säilyä johtavana kriteerinä, kiintiöitä ja säännöllistä seurantaa tarvitaan ja lisäksi erityiset ohjelmat ja rahoitus tasa-arvon edistämiseksi voisivat auttaa tavoitteisiin pääsemistä. Puheenjohtaja ei esittänyt tarkempia suunnitelmia asian mahdollisesta jatkokäsittelystä.

Tutkimusministereiden lounaskeskustelu

Lounaalla komissaari Moedas esitteli omat tulevat prioriteettinsa ”Open Innovation, Open Science, Open to the World”. Hän painotti riskirahoituksen saatavuuden merkitystä uusien eurooppalaisten liiketoiminta-avausten tukemisessa ja kertoi matkustavansa kesäloman jälkeen ensitöikseen Helsinkiin kuulemaan Tekesin kokemuksista fund of funds -toiminnasta, jota tulee toteuttaa laajemmassa mittakaavassa EU-alueella. Komissaari kertoi myös pohtineensa ERC:n kaltaisen eurooppalaisen innovaationeuvoston luomista yrityskentän ja muiden innovaatiotoimijoiden osallistamiseksi EU:n tuki-instrumenttien toimeenpanossa. Komissaari totesi tarpeen rakennerahastojen ja Horisontti 2020 -ohjelman paremmasta täydentävyydestä.

Suomen edustajat

Ministerin sijainen ylijohtaja Pekka Timonen ja virkamiesvaltuuskunta (20.7.2015) sekä ministerin sijainen teollisuusneuvos Antti Valle (21.7.2015) ja virkamiesvaltuuskunta

Liitteet

Viite

Asiasanat	kilpailukykyneuvosto, sisämarkkinat, tutkimus, kansainvälinen kauppa
Hoitaa	**TEM**
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PLM, SM, STM, TPK, UM, VM, VNK, YM